

ด้วยระบบระบบนิเวศ 3 น้ำ ได้แก่ น้ำจัด น้ำเค็ม น้ำกร่อย รวมไปถึงตะกอนดินที่ถูกพัดพามาจากจังหวัดกาญจนบุรีต้นน้ำของแม่น้ำแม่กลอง ที่เป็นสารอาหารให้กับต้นมะพร้าว ผนวกกับภูมิปัญญาในการทำสวนมะพร้าวแบบยกร่อง ที่คนสมัยก่อนคิดค้นขึ้นมาเพื่อบริหารจัดการสวนแบบให้น้ำได้หมุนเวียนภายในสวน โดยอาศัยช่วงเวลาน้ำขึ้นจากแม่น้ำหรือลำประโดง สิ่งเหล่านี้คือปัจจัยสำคัญที่ทำให้มะพร้าวในจังหวัดสมุทรสงครามมีรสชาติพิเศษกว่าที่ใด คนสมุทรสงครามจึงมีความผูกพันกับต้นมะพร้าวเป็นอย่างมาก แต่ในอนาคตการทำน้ำตาลมะพร้าวอาจจะกลายเป็นเพียงของเคยขึ้นชื่อของสมุทรสงคราม เนื่องจากคนในชุมชนส่วนใหญ่มองว่าการทำน้ำตาลมะพร้าวเป็นอาชีพที่เสี่ยงอันตราย มีรายได้น้อย จึงมุ่งหน้าออกไปรับจ้างตามโรงงานอุตสาหกรรมแทน ปล่อยให้สวนให้ร้าง บางพื้นที่ก็ถูกประกาศขายให้กับนายทุนเข้ามาจับจองทำรีสอร์ท บวกกับในปัจจุบันที่มีแมลงศัตรูพืชและโรคพืชที่ส่งผลกับต้นมะพร้าวโดยตรง การทำน้ำตาลมะพร้าวจึงลดน้อยลงไปด้วย ซึ่งภายใต้สถานการณ์ที่เกิดขึ้นนี้ มีกลุ่มเด็กและเยาวชนในพื้นที่ลุกขึ้นมาประกาศว่า **“พวกเราจะรักษาสวนมะพร้าวให้คงอยู่คู่จังหวัดสมุทรสงครามต่อไป”**

วิถีชีวิตการทำมะพร้าว ของชาวแม่กลอง

เส้นทางการเรียนรู้ เรื่องมะพร้าว บทเรียนจากพื้นที่ของ ความมั่นคงทางอาหาร และทางเลือกสู่ความ มั่นคงในอาชีพ

- โครงการเรียนรู้สู่วิถีมะพร้าว
- โครงการรวมพลังสร้างสรรค์
มะพร้าวชุมชน
- โครงการบอกกล่าวเล่าขาน
น้ำตาลมะพร้าวท่าคา
- โครงการศึกษาเรียนรู้น้ำตาล
มะพร้าวเพื่อสืบสานอาชีพใน
ท้องถิ่นตำบลปลายโพรงพาง

อาชีพชาวสวนมะพร้าว เป็นอาชีพดั้งเดิมที่อยู่คู่กับจังหวัดสมุทรสงครามมาช้านาน ผลผลิตที่ได้ถูกแปรรูปเป็นน้ำตาลมะพร้าวที่ขึ้นชื่อ สร้างรายได้ให้แก่คนในพื้นที่อย่างมาก แต่เมื่อความเจริญเข้ามาเยือน จึงส่งผลกระทบต่อภูมิปัญญาและวิถีของท้องถิ่น โดยเฉพาะการลดลงของสวนมะพร้าวและพื้นที่ทำกินของชาวบ้านที่เปลี่ยนมือไปเป็นของนายทุนที่รุกคืบเข้ามาสร้างตึกแถว ห้องพัก ห้างสรรพสินค้า และรีสอร์ท ที่กำลังเปลี่ยนแปลงภาพเมืองที่แสนสงบและแสนพิเศษแห่งนี้ นื่องเยาวชนจากโครงการพลังเด็กและเยาวชนเพื่อการเรียนรู้ภูมิสังคมภาคตะวันตก 4 ทีม จึงเกิดความสนใจประเด็นที่เกี่ยวข้องกับมะพร้าว ซึ่งเป็นพืชสำคัญของพื้นที่ตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษ

โครงการบอกกล่าวเล่าขานน้ำตาลมะพร้าวท่าคา เพื่อสร้างแรงบันดาลใจให้เยาวชนเห็นคุณค่าของอาชีพการทำน้ำตาลมะพร้าว

กับท่าคา
เสวยจอร์

โครงการศึกษาเรียนรู้น้ำตาลมะพร้าวเพื่อสืบสานอาชีพในท้องถิ่นตำบลปลายโพรงพาง เรียนรู้ถึงวิถีและวิธีการทำน้ำตาลมะพร้าว

กับ
ปลายโพรงพาง
รักถิ่น

โครงการเรียนรู้วิถีมะพร้าว เข้ามาศึกษาถึงคุณค่าและประโยชน์ของมะพร้าว

กับ THN
CoCoOil

จังหวัดสมุทรสงคราม

โครงการรวมพลังสร้างสรรค์มะพร้าวชุมชน
แก้ปัญหาเปลือกมะพร้าว
ที่ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศ

กระบวนการทำงาน

- 1 ทบทวนข้อมูลชุมชน เพื่อค้นหา
โจทย์การทำโครงการที่สอดคล้อง
กับปัญหาของชุมชน และเหมาะสม
กับศักยภาพของตนเอง
- 2 ทำแผนที่เดินดินในชุมชน
เพื่อสำรวจข้อมูลผู้รู้ ภูมิปัญญา
สภาพความเป็นอยู่ การปรับ
รูปแบบผลิตภัณฑ์จากมะพร้าว
และสาเหตุของการเลิกทำ
น้ำตาลมะพร้าวของคนในชุมชน
- 3 คัดข้อมูลสู่ชุมชน

คุณค่าที่เกิดขึ้น

ต่อเยาวชน

การได้เรียนรู้และเข้าใจวิถีชีวิตการทำสวนมะพร้าวอย่างลึกซึ้ง
ทำให้ทีมงานเกิดความรักหวงแหนในภูมิปัญญาท้องถิ่นแล้ว
ยังทำให้เห็นช่องทางการประกอบอาชีพของตนในอนาคต
การทำโครงการยังช่วยเปิดโลกการเรียนรู้ชีวิตจริงที่ทำให้
รู้จักคิด วางแผนการทำงานให้เป็นระบบ มีความมั่นใจ
ในตนเอง เกิดทักษะการพูด ฟัง ถาม และเขียนที่สามารถ
นำไปปรับใช้กับการเรียนและการดำเนินชีวิตได้
และยังสามารถจัดการอารมณ์ และจัดการเวลาได้ นอกจากนี้
ยังมีการปรับเปลี่ยน พฤติกรรมตนเอง หันมาพูดคุยกับพ่อแม่
ปู่ย่า ตายายจนทำความสัมพันธ์ของคนในครอบครัวดีขึ้น
และสนใจทุกสุขของชาวบ้านมากขึ้น

ต่อชุมชน

เกิดการสานต่อภูมิปัญญาการทำสวนมะพร้าว
และน้ำตาลมะพร้าว และเกิดสายสัมพันธ์อันดี
ระหว่างเยาวชนกับผู้ใหญ่ในชุมชน ทำให้
เยาวชนไม่รู้สึกแปลกแยกจากท้องถิ่นแล้วยัง
ทำให้ชาวสวนมะพร้าวมีความหวังขึ้นอีกครั้งที่
เห็นคนรุ่นใหม่เห็นคุณค่าและใส่ใจกับอาชีพ
ของบรรพบุรุษ

ผมเป็นเด็กในชุมชน โทม่าในสวน รู้วิธีทำ
ทุกอย่าง แต่ก็รู้ว่านี่คือน้ำตาลมะพร้าว
ไม่ได้รัก ไม่ได้ผูกพันกับมัน จนมีโอกาสได้
ลงพื้นที่เรียนรู้ กระทั่งเข้าใจถึงความเป็นมา
และความสำคัญของน้ำตาลมะพร้าวจาก
คำบอกเล่าของผู้หลักผู้ใหญ่ในพื้นที่
ความรักความผูกพันจึงค่อยๆ ซึมซับเข้าไป
ในหัวใจ...ทุกวันนี้ก็กลับไปช่วยพ่อทำน้ำตาล
มะพร้าวอย่างแข็งขัน เพราะรู้ซึ่งถึงคุณค่า
ของอาชีพของครอบครัว และตั้งใจว่าต่อไป
หากทำอาชีพหลักด้านอื่น ก็วยังยึดการทำ
น้ำตาลมะพร้าวเป็นอาชีพเสริมอย่างแน่นอน

แม้เป็นจังหวัดที่เล็กที่สุดในประเทศไทยด้วยมี
พื้นที่เพียง 260,000ไร่ แต่สมุทรสงครามหรือเมือง
แม่กลองมีระบบนิเวศที่มีลักษณะเฉพาะเป็นพิเศษ
คือมีระบบนิเวศ 3 น้ำ คือ น้ำจืด น้ำกร่อย น้ำเค็ม
เพราะอิทธิพลของดวงจันทร์ ที่ทำให้น้ำทะเลขึ้นลง
วันละ 2 เวลา ยามเช้าเรียกว่า น้ำเช้า ยามเย็นเรียกว่า
น้ำเย็น ซึ่งระบบนิเวศแบบนี้ส่งผลให้พื้นที่มีความ
อุดมสมบูรณ์ มีความมั่นคงทางอาหารมากที่สุดใน
ประเทศไทย ซึ่งสะท้อนให้เห็นจากในน้ำมีปลา ในนา
มีข้าว และเกลือ ในทะเลมีกุ้งหอยปูปลา ในสวนมี
มะพร้าว ลิ้นจี่ ส้มโอ แต่ที่สำคัญคือ ที่นี้มีวัตถุดิบที่
ใช้ทำเครื่องปรุงอาหารหลักๆ ครบรสทั้ง เกลือ กะปิ
น้ำปลา และน้ำตาล

ด้วยความอุดมสมบูรณ์เช่นนี้ ส่งผลให้อาชีพหลัก
ของคนแม่กลองในอดีตมีความหลากหลาย โดยขึ้นอยู่กับ
สภาพของพื้นที่ กล่าวคือ คนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ติดทะเล

ส่วนใหญ่ทำประมงชายฝั่ง จับสัตว์น้ำเป็นอาหารและจำหน่าย จับเคยมาทำกะปิ ปลาเล็กปลาน้อยใช้ทำน้ำปลา บางส่วนทำนาเกลือ ถัดจากชายฝั่งทะเลเข้ามาในแผ่นดินระยะทาง 14-15 กิโลเมตรคือ พื้นที่น้ำกร่อย อาชีพหลักคือ การทำสวนมะพร้าว โดย 70 เปอร์เซ็นต์ เก็บน้ำหวานจากวงมะพร้าวมาทำน้ำตาล อีก 30 เปอร์เซ็นต์ เก็บลูกมะพร้าวขาย ถัดจากน้ำกร่อยเข้ามาคือ พื้นที่น้ำจืดที่มีการทำนา ทำสวนผลไม้ขึ้นชื่อของแม่กลองคือ ส้มโอและลิ้นจี่ จึงเห็นได้ว่า คนแม่กลองในอดีตประกอบอาชีพตามสภาพภูมิศาสตร์ และใช้ภูมิปัญญาทำความเข้าใจต่อระบบนิเวศในการวางแผนการผลิต

สำหรับอาชีพชาวสวนมะพร้าวถือเป็นอาชีพดั้งเดิมที่อยู่คู่กับแม่กลองมายาวนาน ผลผลิตที่ได้ถูกแปรรูปเป็นน้ำตาลมะพร้าวที่ขึ้นชื่อ สร้างรายได้ให้แก่ผู้ประกอบการในพื้นที่อย่างมาก จนเคยมีการบันทึกไว้ว่า พ.ศ.2500-2510 จังหวัดสมุทรสงครามเป็นจังหวัดที่เสียภาษีสูงที่สุดในประเทศ เพราะมีรายได้จากน้ำตาล โดยในรอบ 1 ปีในช่วงนั้นสามารถผลิตน้ำตาลได้ถึง 1,200,000 ปีต่อปี

แต่พอถึงปี พ.ศ.2516 ความเปลี่ยนแปลงเริ่มเข้ามาเยือนแม่กลอง เมื่อถนนพระราม 2 เปิดใช้ แม่กลองกลายเป็นเมืองเปิด ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง 2 อย่างคือ คนในพื้นที่ไม่มีที่ดินทำกิน ต้องออกไปทำมาหากินนอกพื้นที่ ขณะที่คนนอกเห็นว่าเมืองแม่กลองน่าอยู่ก็อพยพเข้ามาอยู่มากขึ้น การเปลี่ยนแปลงด้านกำลังคนดังกล่าวจึงส่งผลต่อการผลิตน้ำตาล เพราะขาดแรงงาน ประกอบกับนโยบายส่งเสริมการเรียนรู้หนังสือ คนจึงนิยมส่งลูกหลานเรียนต่อในระดับที่สูงขึ้น เมื่อจบมามีช่องทางทำมาหากินใหม่ ๆ จึงหันไปประกอบอาชีพอื่นแทน ไม่หันกลับมาจับช่วงอาชีพดั้งเดิมจากบรรพบุรุษ สถานการณ์การทำสวนมะพร้าวของคนแม่กลองย่ำแย่ที่สุดในปี พ.ศ.2526 เมื่อเขื่อนศรีนครินทร์สร้างเสร็จและเริ่มเก็บกักน้ำ ทำให้ไม่มีน้ำจืดไหลลงมาสมน้ำเค็ม ผลผลิตทางการเกษตรที่ได้จึงไม่สมบูรณ์ โดยเฉพาะมะพร้าวที่ลูกเล็กจนคนทยอยเลิกทำสวนมะพร้าวและน้ำตาลมะพร้าว

ด้านคนที่อพยพเข้ามาอาศัยในแม่กลอง เริ่มตั้งแต่การเข้ามาซื้อที่ดินเพื่ออยู่อาศัย เพราะที่ดินราคาถูก จนกระทั่งในปี พ.ศ.2548 การฟื้นคืนของตลาดน้ำอัมพวา ด้วยจุดขายนิเวศวิถีที่คนยังอยู่กับระบบนิเวศดั้งเดิม จุดกระแสความนิยม นำพานักท่องเที่ยวเข้ามา พร้อม ๆ กับผู้ประกอบการที่มีทุนรอนและหัวคิดทางธุรกิจจากต่างถิ่น เข้ามาพัฒนาธุรกิจจนเปลี่ยนแปลงสภาพตลาดน้ำอัมพวาไปตลอดกาล

“ความเปลี่ยนแปลงของบ้านเมืองที่พัฒนาไปตามยุคสมัย แต่ส่งผลกระทบต่อ
ภูมิปัญญาและวิถีของท้องถิ่น เป็นประเด็นที่หลายฝ่ายให้ความสนใจ แม้กระทั่ง
กลุ่มเยาวชนในโครงการพลังเด็กและเยาวชนเพื่อการเรียนรู้ภูมิสังคมภาค
ตะวันตก ที่เมื่อได้ทบทวนเรื่องราวของชุมชนตนเองจึงได้รับรู้ถึงการล่มสลาย
ของวิถีท้องถิ่น โดยเฉพาะการลดลงของสวนมะพร้าว... จึงเกิดความสนใจ
ประเด็นที่เกี่ยวข้องกับมะพร้าว อันเป็นพืชหลักของบรรพบุรุษ”

รู้จัก...เพื่อบ้านเรา

ความเปลี่ยนแปลงของบ้านเมืองที่พัฒนาไปตามยุคสมัย แต่ส่งผลกระทบต่อภูมิปัญญา
และวิถีของท้องถิ่น เป็นประเด็นที่หลายฝ่ายให้ความสนใจ แม้กระทั่งกลุ่มเยาวชนในโครงการ
พลังเด็กและเยาวชนเพื่อการเรียนรู้ภูมิสังคมภาคตะวันตกที่เมื่อได้ทบทวนเรื่องราวของ
ชุมชนตนเองจึงได้รับรู้ถึงการล่มสลายของวิถีท้องถิ่น โดยเฉพาะการลดลงของสวนมะพร้าว
และพื้นที่ทำกินของชาวบ้านที่เปลี่ยนมือไปเป็นของนายทุน ที่รุกคืบเข้ามาสร้างตึกแถว
ห้องพัก ห้างสรรพสินค้า และรีสอร์ท กำลังเปลี่ยนแปลงภาพเมืองที่แสนสงบและแสนพิเศษ
แห่งนี้ จึงเกิดความสนใจประเด็นที่เกี่ยวข้องกับมะพร้าว อันเป็นพืชหลักของบรรพบุรุษ

ทีมทำคาเรนเจอร์ ที่ประกอบด้วย นัด-ชนม์สวัสดิ์ จิมเชื้อ ปอย-ปิยวัฒน์ วัชชุนชา
หนุ่ม-ธรรมณธิ สุนทร พิท-ชาติรี ลักขณาสมบัติ และ แอม-เจนจิรา เกิดอารีย์ ที่สนใจ

ต่อยอดการทำงานในปีที่ผ่านมา ด้วยการทำโครงการบอกกล่าวเล่าขานน้ำตาลมะพร้าวท่าคา เพื่อปลูกจิตสำนึกและสร้างแรงบันดาลใจให้เยาวชนให้เห็นคุณค่าของอาชีพการทำน้ำตาลมะพร้าว

ด้านทีม THN CoCoOil ที่ประกอบด้วย บีม-วิชาดา รินทิวารัตน์ หมวย-เมธาวร กิจธนโชค พรឹม-ชมพูนุช ฉัตรพุก เมย์-พรนภา วริศศิริวัฒน์ มীন-กาญจนา กสิโอฬาร ติน-ธวัชณ์ บัวทอง และ แคท-บุษกร จันท์สว่าง ทำโครงการเรียนรู้วิถีมะพร้าว ที่มีเป้าหมายเพื่อศึกษาคุณค่าและประโยชน์ของมะพร้าว เพื่อสร้างความตระหนักรู้แก่ลูกหลานชาวสวนมะพร้าว

ส่วนทีมปลายโพรงรักษ์ถิ่น ที่สมาชิกประกอบด้วย ใหม่-สวรินทร์ นาคันม ออย-ณัฐพร เล็กเสื่อ ตี-ธีรชาติ ทับทิม ตูน-จรินยา บำรุงไทย และ เต้-ณัฐภูมิ สุดปรกากร เห็นว่าคนในพื้นที่บ้านสี่แยกหมู่ 8 ตำบลปลายโพรงทางไม่สนใจอาชีพการทำน้ำตาลมะพร้าวเหมือนเดิม จนปัจจุบันเหลือคนที่ทำอาชีพนี้เพียง 3 ครัวเรือน จึงอยากเรียนรู้ถึงวิถีและวิธีการทำน้ำตาลมะพร้าว เพื่อจะได้เก็บรวบรวมไว้เป็นข้อมูลของชุมชน ด้วยการทำโครงการศึกษาเรียนรู้น้ำตาลมะพร้าวเพื่อสืบสานอาชีพในท้องถิ่นตำบลปลายโพรง

สำหรับทีม A.B.G.M.T. ถาวรานุกุล ที่เกิดจากการรวมตัวของ ต้นน้ำ-ธีรภพ อิ่มเสมอกันต์-คณิศร บุญบาล อัน-นพรุช เลิศเสถียรพงศ์ มীন-กรกมล ธนาบุรุษย์ และ บัว-จุฬารัตน์ ผมภูเขียว เห็นถึงปัญหาเปลือกมะพร้าวที่ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศจึงไม่นิ่งดูดายลงมือศึกษาดั้นสายปลายเหตุเพื่อหาทางแก้ทางออก ผ่านการทำโครงการร่วมพลังสร้างสรรค์มะพร้าวชุมชน

“จากที่เคยนึกจะทำอะไรก็ทำ ไม่ต้องวางแผน ไม่ต้องเตรียมการใดๆ การทำงานในโครงการได้เปลี่ยนแปลงวิถีการทำงานของเด็กและเยาวชนไปสู่การทำงานที่มีระบบ ระเบียบ มีการจัดประชุมวางแผน และแบ่งบทบาทหน้าที่ ความชัดเจนของแผนงานที่ร่วมกันคิด ทำให้เวลาลงมือทำ ทุกคนจึงทำงานสอดคล้องประสานกัน ผลที่เกิดขึ้นจึงเป็นไปอย่างที่ตั้งใจ”

เรียนรู้ชุมชน...เรียนรู้ตนเอง

การทำงานของเยาวชนเกือบทุกกลุ่ม เริ่มต้นด้วยการทบทวนข้อมูลชุมชนของตนเอง เพื่อค้นหาโจทย์ในการทำงานที่สอดคล้องกับปัญหาของชุมชน และเหมาะสมกับศักยภาพของตนเอง ยกเว้นทีมท่าคาเรนเจอร์ที่เคยทำโครงการสำรวจท่าคาตามหาน้ำตาลมะพร้าวในปีที่แล้ว ที่เริ่มต้นการทำงานด้วยการทบทวนสิ่งที่ยังทำไม่สำเร็จ เพื่อหาโจทย์สำหรับต่อยอดการทำงานในปีนี้

การค้นหาโจทย์ที่ใช้นั้น ไม่ใช่เรื่องง่ายสำหรับทีม A.B.G.M.T. ถาวรานุกุล เพราะเริ่มต้นทำในสิ่งที่ใกล้เคียงคือเรื่องนาเกลือ ซึ่งไม่มีครอบครัวของคนในทีมคนใดทำนาเกลือหรือมีบ้านอยู่ในพื้นที่ที่ทำนาเกลือเลย จึงขาดข้อมูล เมื่อไปร่วมกิจกรรมของโครงการพลังเด็กและเยาวชนฯ แล้วถูกพี่ๆ ชักถามจึงตอบอะไรไม่ได้ จนกระทั่งได้ลงสำรวจพื้นที่ในชุมชนจึงพบประเด็นที่เป็นปัญหาของชุมชนตนเอง

เครื่องมือที่กลุ่มเยาวชนใช้ทบทวนข้อมูลชุมชน ส่วนใหญ่ใช้การสำรวจชุมชน ซึ่งเปิดโลกการเรียนรู้สู่ชีวิตจริง การได้ลงมือทำในสิ่งที่ไม่เคยทำเป็นประจำที่สร้างบทเรียนให้กับทุกทีมเป็นอย่างมาก เพราะใช้ว่าครั้งแรกของทุกทีมที่ลงพื้นที่จะประสบความสำเร็จ

ทีม THN CoCoOil เล่าว่า เพราะไม่ได้เตรียมตัวให้ดี ขาดการเตรียมคำถาม การลงพื้นที่ครั้งแรกจึงไปเหมือนไม่มีจุดหมาย สะเปะสะปะ จนแทบไม่ได้ข้อมูลเป็นชิ้นเป็นอัน ซึ่งเป็นประสบการณ์เดียวกันกับทีม A.B.G.M.T. ถาวรานุกูล ที่ลงชุมชนครั้งแรกเป็นการทำงานที่ทีมบอกว่า ละเทะ ไม่เป็นระบบ ถ้ามวกไปวนมา ส่งผลให้ชาวบ้านที่ไม่ค่อยว่างเกิดอาการไม่อยากให้ความร่วมมือในการตอบคำถามจนรู้สึกได้

ในขณะที่การทำแผนที่เดินดินในชุมชน เพื่อสำรวจข้อมูลผู้รู้ ภูมิปัญญา ของน้องเล็กอย่างทีมปลายโพงพวงรักษัณห์ ทำให้ทีมงานรับรู้ถึงสภาพความเป็นอยู่ การปรับรูปแบบผลิตภัณฑ์จากมะพร้าว และสาเหตุของการเลิกทำน้ำตาลมะพร้าวของคนในชุมชน ความรู้ชัดเจนในเรื่องของชุมชนอย่างน้อยในสิ่งที่เกี่ยวข้องกับมะพร้าว ยืนยันได้จากคำบอกเล่าของหนุ่ม จากโครงการบอกกล่าว เล่าขานน้ำตาลมะพร้าวท่าคา *“ปีที่แล้วทำแผนที่เดินดิน*

ผมจำได้ทุกบ้านเลย เรียกว่าผมเป็นแผนที่ได้เลย บ้านนี้ อยู่ไหน บ้านไหนมีเตาตาล หรือบ้านไหนมีเตาแล้วไม่ทำ ถ้ามามาผมตอบได้หมด”

เมื่อทุกทีมศึกษาเรื่องราวที่เป็นประเด็นงานของตนเอง สิ่งที่ได้คือข้อมูลพื้นฐานที่ทำให้เข้าใจสภาพปัญหา และสาเหตุ เพื่อใช้เป็นข้อมูลตั้งต้นในการทำโครงการ ไม่ว่าจะเป็นการคลี่คลายปัญหา หรือการเผยแพร่เรื่องราว สู่วงกว้าง

เมื่อมีบทเรียนไม่ได้เรื่องในครั้งแรก ทีม A.B.G.M.T. ถาวรานุกูล จึงปรับตัววางแผนการทำงานให้รอบคอบกว่าเดิม ขอแผนที่จาก อบต.คลองเขินมาเป็นตัวช่วยในการวางแผนเส้นทางสำรวจปริมาณเปลือกมะพร้าวในหมู่บ้านต่าง ๆ เป็นการปรับใช้บทเรียนที่ทำให้การทำงานในครั้งนี้น่าประทับใจขึ้น

จากที่เคยนึกจะทำอะไรก็ทำ ไม่วางแผน ไม่ต้องเตรียมการใดๆ การทำโครงการได้เปลี่ยนวิธีการทำงานของเด็กและเยาวชนไปสู่การทำงานที่มีระบบระเบียบ มีการจัดประชุมวางแผน และแบ่งบทบาทหน้าที่ ความชัดเจนของแผนงานที่ร่วมกันคิด ทำให้เวลาลงมือทำ ทุกคนจึงทำงานได้อย่างสอดคล้องประสานกัน ผลที่เกิดจึงเป็นไปอย่างที่ตั้งใจ

“เงื่อนไขการเติมเต็มจากที่ปรึกษาโครงการนอกจากช่วยให้เกิดการเรียนรู้ผ่านการทำงานแล้ว ยังกระตุ้นให้งานก้าวหน้า การช่วยประสานงานในเรื่องที่เกิ กกำลังของเด็กๆ การให้กำลังใจยามท้อแท้ การช่วยชี้ช่องเพื่อคลี่คลายจุดติดขัด ล้วนแต่เป็นบทบาทหนุนแต่ไม่นำ ที่เสริมพลังให้การทำงานของทีมงานเยาวชนได้ เป็นอย่างดี...การถอดบทเรียนการทำงานเป็นกระบวนการที่ถูกใช้เพื่อทบทวน การทำงานของทีมงานแต่ละโครงการ ทั้งที่อยู่ในภาวะที่ดำเนินไปด้วยดี และ ที่อยู่ในภาวะประสบปัญหา ล้วนทำให้เห็นทั้งงาน เห็นทั้งทีม และเห็นตนเอง จึงเป็นการถอด save สิ่งที่ได้เรียนรู้”

อิสรภาพของการเรียนรู้

ตอนเริ่มแรกทำงาน ทุกทีมต่างบอกว่า ไม่คุ้นชินกับอิสระที่ได้รับ หวังจะให้ อาจารย์ หรือผู้ใหญ่ที่เป็นพี่เลี้ยงช่วยคิดให้ และทำนำ การทำงานที่ต้องคิดเอง ทำเอง เป็นประสบการณ์ใหม่ที่ทีมงานได้สัมผัสถึงความสามารถของตนเอง จนก่อเกิดเป็น ความมั่นใจในทักษะที่ได้ฝึกฝน กลายเป็นทักษะใหม่ติดตัวให้แต่ละคนได้นำไปปรับใช้

“การที่อาจารย์และพี่เลี้ยงโครงการพลังเด็กและเยาวชนฯ ปล่อยให้เราทำงานเอง ตอนแรกก็คิดว่าไม่ดี แต่ตอนหลังก็คิดว่า มันดีที่ทำให้เราได้มีโอกาสคิดและทำด้วยตนเอง”
พริ้ม จากโครงการเรียนรู้สู่วิถีมะพร้าว กล่าว

การจัดกิจกรรมพาเพื่อน ๆ น้อง ๆ วัยเดียวกันไปเรียนรู้เกี่ยวกับการจัดการสวนมะพร้าว และการทำน้ำตาลมะพร้าวของทีมท่าคาเรนเจอร์และทีม THN CoCoOil ที่ต่างทีมต่างจัด ให้กลุ่มเป้าหมายของตนเอง เป็นกิจกรรมที่หวังว่า การได้สัมผัสของจริง เห็นกระบวนการ ทำงานของชาวบ้าน จะจุดประกายให้เยาวชนเห็นคุณค่าอาชีพของบรรพบุรุษ

เงื่อนไขการเติมเต็มจากที่ปรึกษาโครงการนอกจากช่วยให้เกิดการเรียนรู้ผ่านการทำงานแล้ว ยังกระตุ้นให้งานก้าวหน้า การช่วยประสานงานในเรื่องที่เกิ กกำลังของเด็กๆ การให้กำลังใจยามท้อแท้ การช่วยชี้ช่องเพื่อคลี่คลายจุดติดขัด ล้วนแต่เป็น บทบาทหนุนแต่ไม่นำ ที่เสริมพลังให้การทำงานของทีมงานเยาวชนได้เป็นอย่างดี

การถอดบทเรียนการทำงานของทีมพลังเด็กและเยาวชนฯ เป็น กระบวนการที่ถูกใช้เพื่อทบทวนการทำงานของทีมงานแต่ละโครงการ ทั้งที่อยู่ในภาวะ ที่ดำเนินไปด้วยดี และที่อยู่ในภาวะประสบปัญหา ล้วนทำให้เห็นทั้งงาน เห็นทั้งทีม และ เห็นตนเอง จึงเป็นการถอด save สิ่งที่ได้เรียนรู้ หลายๆ คราที่การถอดบทเรียนช่วย คลี่คลายปัญหาที่เป็นจุดติดขัดของการทำงาน

การเติมเต็มความรู้เชิงประเด็นเรื่องน้ำตาลมะพร้าว ด้วยการให้ดูคลิปก่อนพาไปเรียนรู้ กับลุงปรีชา เจ็บบหุย เกษตรกรผู้พลิกฟื้นเตาตาลมิตรปรีชา เป็นการเปิดโลกทัศน์ให้แก่ ทีมงานท่าคาเรนเจอร์ ทีม A.B.G.M.T. ถาวรานุกุล และทีม THN CoCoOil ได้เรียนรู้ประวัติ

ความเป็นมาของแม่กลอง ตั้งแต่ยุครุ่งเรืองของน้ำตาลมะพร้าวไปจนถึงยุคล่มสลายของกิจการเตาเคี้ยวตาลในพื้นที่ กระทั่งการฟื้นฟูกิจการเตาจนประสบความสำเร็จในทุกวันนี้ ล้วนเป็นความรู้ใหม่ที่ทำให้เยาวชนได้เห็นช่องทางอาชีพของชุมชน

รูทางเลือกที่เป็นทางรอด

ทุกทีมได้เห็นถึงช่องทางการแก้ปัญหาที่เป็นโจทย์ใหญ่ของการสืบสานอาชีพทำน้ำตาลมะพร้าวในชุมชน ปัญหาเรื่องการขาดแคลนบุคลากร เพราะคนทำอาชีพนี้ส่วนใหญ่เข้าสู่ช่วงปัจฉิมวัยของชีวิต ถูกแก้ไขโดยระบบกลุ่ม แบ่งงานกันทำตามหน้าที่ เจ้าของที่ดินปลูกมะพร้าว คนขึ้นตาลเก็บตาลเสร็จส่งไม้ต่อให้คนเคี้ยวแล้วพักผ่อน คนเคี้ยวทำเสร็จก็มีเวลาเหลือ คนเก็บพินหาพินให้พอใช้ ทุกคนทำงานไม่เหนื่อยเกินไป มีเวลาพักผ่อน รายได้แบ่งปันตามสัดส่วนที่ตกลงกัน

ปัญหาอันตรายจากการปีนขึ้นไปเก็บลูกมะพร้าวบนต้นที่สูง เป็นความเสี่ยงของอาชีพที่ทำให้คนไม่กล้าเข้ามาทำงานนี้ ถูกแก้ไขด้วยการหามะพร้าวต้นเตี้ยมาปลูกแทน

แม้ว่าน้ำหวานจากวงมะพร้าวที่ได้แต่ละวันจะลดลงบ้าง แต่ก็ยังพอเพียงพอต่อการนำมาเคี้ยวเป็นน้ำตาล ที่สำคัญคือ คนทำงานไม่ต้องเสี่ยงภัยเหมือนเดิม

การสร้างผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพจนเป็นที่ยอมรับของสังคม เป็นอีกหนึ่งทางออกของปัญหาคาน้ำตาลตกต่ำ กลุ่มเตาตาลมิตรปริชาเลือกที่จะผลิตน้ำตาลแท้ทั้งในรูปแบบโคโคเนทเล็กดำ (ลักษณะคล้ายไซรัป) น้ำตาลแบบผง และน้ำตาลก้อน แทนการลงไปแข่งขันในตลาดน้ำตาลหลอมที่มีผู้ประกอบการหลายราย ประกอบกับการได้รับการหนุนเสริมด้วยงานวิจัยจากมหาวิทยาลัยศิลปากร ที่พิสูจน์และถนอมรสชาติรสหวานน้ำตาลแท้ของกลุ่ม ซึ่งมีค่าดัชนีน้ำตาลต่ำเพียง 35 ในขณะที่น้ำตาลทรายขาวมี 100 น้ำผึ้ง 60 น้ำตาลทรายแดง 80 กลายเป็นข้อมูลสำคัญที่ทำให้สามารถเจาะกลุ่มผู้บริโภคสุขภาพ

¹ ค่าดัชนีน้ำตาล (glycemic index, glycaemic index) หรือ GI เป็นหน่วยวัดผลของคาร์โบไฮเดรตต่อระดับน้ำตาลในเลือด คาร์โบไฮเดรตจะแตกตัวอย่างรวดเร็วในระหว่างการย่อยอาหาร ให้อินซูลินเข้าสู่ระบบไหลเวียนโลหิตอย่างรวดเร็ว เรียกว่ามีค่า GI สูง; คาร์โบไฮเดรตจะแตกตัวช้าๆ ค่อยๆ ให้อินซูลินเข้าสู่ระบบไหลเวียนโลหิตอย่างสม่ำเสมอ เรียกว่ามีค่า GI ต่ำ สำหรับคนส่วนมาก อาหารที่มีค่า GI ต่ำมีประโยชน์ต่อสุขภาพอย่างยิ่ง (ที่มา <https://th.wikipedia.org>)

ที่มีกำลังซื้อสูงได้ จึงเป็นแรงหนุนที่ทำให้สามารถตั้งราคาลินค้าได้เอง และจัดจำหน่ายเอง โดยไม่ต้องผ่านพ่อค้าคนกลาง ซึ่งทุกวันนี้ผลผลิตสินค้าได้ไม่ทันกับความต้องการของผู้บริโภค

“การลงพื้นที่เพื่อสำรวจสภาพชุมชนและเรียนรู้ภูมิปัญญา นอกจากจะช่วยสร้างความสัมพันธ์กับผู้คนในชุมชน ยังทำให้เด็กวัยเรียนที่มีโลกส่วนตัวแคบๆ ในโรงเรียนและครอบครัว ได้เห็นวิถีการดำเนินชีวิตในสังคมใกล้เคียงตัวมากขึ้น มีมิตรภาพที่มีกับผู้ใหญ่ในชุมชนหลายๆ คน ที่ได้ไปสอบถาม พูดคุย จนกลายเป็นสายใยที่ทำให้เยาวชนไม่รู้สึกแปลกแยกจากท้องถิ่นเหมือนเคย”

พลังที่ต่อเติมกันและกัน

ความสนใจของกลุ่มเยาวชนที่เข้าไปเรียนรู้กับชุมชน เป็นเสมือนพลังที่เติมเต็มแรงใจที่กำลังอ่อนล้าของชาวสวนมะพร้าวให้กลับมามีความหวัง ที่คนรุ่นใหม่เห็นคุณค่าและใส่ใจกับอาชีพของตน ไม่ว่าจะลุงปรีชา ปู่และญาติๆ ของดินจากโครงการเรียนรู้วิถีมะพร้าวที่บ้านน้ำอาที่ล้งมะพร้าวที่ ออຍ จากโครงการศึกษาเรียนรู้น้ำตาลมะพร้าวเพื่อสืบสานอาชีพในท้องถิ่นตำบลปลายโพรงพาง ทำงานพิเศษช่วงปิดเทอม **พลังใจที่ได้รับจึงกลับคืนมา** แปรเปลี่ยนเป็นความยินดีที่จะบอกเล่า ถ่ายทอดเรื่องราว องค์ความรู้ ภูมิปัญญาให้ **อย่างเต็มใจ**

“ดีใจมาก ๆ ไม่ว่าจะเป็นคนสูงอายุหรือเยาวชนเข้ามาถาม คุยได้ทั้งวัน รู้สึกดีใจ เพราะมันเป็นแรงบันดาลใจทางอ้อมว่า สิ่งที่เราทำสามารถทำให้คนอื่นสนใจ และยินดีให้ความรู้ อย่างเต็มใจ ไม่อยากให้สิ่งที่เรารู้อยู่ตายไปกับเรา ต้องให้เขาเอาไปต่อยอดให้ได้ ไม่ใช่เฉพาะน้ำตาลมะพร้าวเท่านั้นที่ได้ แต่พืชผักอย่างอื่นก็ได้หมด ถ้ารวมตัวกันเหนียวแน่น ทำระบกกุ่มให้เข้มแข็ง ก็จะสามารถกำหนดราคาได้ด้วยตนเอง ซึ่งเป็นสิ่งที่สุดยอดของเกษตรกร สุดยอดของการทำธุรกิจที่ไม่ต้องตกเป็นเครื่องมือของใคร” ลุงปรีชากล่าว

ทีมผู้ใหญ่ซึ่งประกอบด้วย นางกัญญา ปานาพุม นายนิพล บังแสง นายสมศักดิ์ เกียรติประดิษฐ์ นางสาววย สุขพิศาล ลุง ป้า น้ำ อา ชาวบ้านท่าคา คือตัวแทนชาวบ้านที่ยินดีสนับสนุนการทำกิจกรรมของทีมท่าคาเรนเจอร์ เพราะทุกคนต่างเห็นว่าการปลูกจิตสำนึกให้เยาวชนรักถิ่นฐานเป็นสิ่งสำคัญ ในขณะที่อดีตที่ผ่านมาชาวบ้านส่วนใหญ่เห็นว่า การทำน้ำตาลมะพร้าวเป็นอาชีพที่ลำบาก เหนื่อยยาก ไม่อยากให้ลูกหลานสืบทอด จึงพยายามส่งเสริมให้ลูกหลานเรียนหนังสือ ไม่ต้องช่วยเหลืองานบ้าน คนรุ่นใหม่จึงไม่ชินต่อการทำงานในครัวเรือน

ทีมงานผู้ใหญ่ได้ฝากข้อเสนอว่า การสืบสานอาชีพการทำน้ำตาลมะพร้าวให้คงอยู่สืบไปนั้น ต้องช่วยกันหลายฝ่าย เริ่มตั้งแต่ครอบครัวที่ต้องปลูกฝังลูกหลานให้มีความรู้ สร้างทักษะการทำน้ำตาลมะพร้าวด้วยการให้ลูกหลานช่วยงานในครอบครัว ในขณะที่สถานศึกษาก็ต้องสนับสนุนโดยนำเข้าไปในหลักสูตรการเรียนรู้อย่างจริงจัง

เวลาๆ การบ้านงานเรียนลง เพื่อที่เด็กๆ จะได้มีเวลาช่วยเหลืองานของครอบครัว ด้านเยาวชนเองก็ต้องรวมกลุ่มทำกิจกรรมร่วมกับชุมชน เพื่อสร้างสัมพันธ์กับชาวบ้าน ซึ่งการทำงานของทั้ง 4 ทีม คือตัวอย่างอันน่าชื่นใจ ที่เด็กรุ่นใหม่สนใจสานต่อภูมิปัญญาของท้องถิ่น จึงอยากให้มีการทำโครงการในลักษณะนี้ต่อไปเรื่อยๆ โดยทีมผู้ใหญ่จะคอยสนับสนุนอย่างเต็มที่

การลงพื้นที่เพื่อสำรวจสภาพชุมชนและเรียนรู้ภูมิปัญญา นอกจากจะช่วยสร้างความสัมพันธ์กับผู้คนในชุมชน ยังทำให้เด็กวัยเรียนที่มีโลกส่วนตัวแคบๆ ในโรงเรียนและครอบครัว ได้เห็นวิถีการดำเนินชีวิตในสังคมใกล้ตัวมากขึ้น มิตรภาพที่มีกับผู้ใหญ่ในชุมชนที่ได้เข้าไปสอบถาม พูดคุย กลายเป็นสายใยที่ทำให้เยาวชนไม่รู้สึกแปลกแยกจากท้องถิ่นเหมือนเคย

“ชาวบ้านก็มีความทุกข์ เขาไม่รู้จะไปพูดให้ใครฟัง การที่เราเข้าไปรับฟังความทุกข์ ความรู้สึกของเขา เขาก็ได้ระบาย ถ้ามารู้ว่าเขาทำอะไรได้ใหม่ เราแค่เด็ก ๓.5 คงทำอะไรได้ไม่มาก แค่เพียงเรารับฟังก็เหมือนการแก้ปัญหา คือเขาได้ระบายความอัดอั้นตันใจไปส่วนหนึ่งแล้ว” เป็นคำบอกเล่าที่มาของความรู้สึกต่อเรื่องที่ดิน บอกว่า

สนใจทุกข์สุขของชาวบ้านมากขึ้น

เพราะได้คุยกับผู้สูงอายุ จึงได้สัมผัสถึงความว่าหว่ในวัยชรา กระตุกความรู้สึกในหัวใจให้ทีมงานหันกลับมาทบทวนพฤติกรรมของตนเองถึงความสัมพันธ์กับคนในครอบครัว “ตอนพูดคุยกับชาวบ้าน เขาบอกว่าก็อยากคุยกับลูกหลาน เลยนึกขึ้นได้ว่าที่บ้านก็คงอยากคุยกับเราเหมือนกัน จากที่ไม่ค่อยคุยกับพ่อแม่เท่าไร เรียนเสร็จกลับบ้าน ทำการบ้านเสร็จแล้วนอนเลย พอคิดได้ก็เริ่มหาเวลาคุยกับพ่อแม่มากขึ้น พอได้คุยกับที่บ้านทำให้รู้สึกอบอุ่นขึ้น มันดูเหมือนสนิทกันมากกว่าเดิม” มีนจากโครงการเรียนรู้สู่วิถีมะพร้าว เล่าถึงการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของตนเองที่เป็นเสมือนการขันนอดความสัมพันธ์ในครอบครัวให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น

คืออาชีพที่มีอนาคต

การได้ศึกษาทั้งสาเหตุการล่มสลายของอาชีพทำน้ำตาลมะพร้าวที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่และข้อจำกัดต่างๆ รวมทั้งทางเลือกทางออกของการฟื้นฟูอาชีพนี้ ทำให้ทีมงานได้มีโอกาสได้ตรองถึง

ความเป็นไปได้ของการสืบสานภูมิปัญญา ซึ่งทุกทีมบอกว่า ถึงจะมีข้อจำกัดเพียงใด แต่ก็มีตัวอย่างในการสกัดจุดอ่อนในอาชีพ จึงเป็นทางเลือกที่น่าจะรอด จนเกิดความมั่นใจว่าการทำน้ำตาลมะพร้าวเป็นอาชีพที่มีอนาคต

“ผมเป็นเด็กในชุมชน โตมาในสวนมะพร้าว รู้วิธีทำทุกอย่าง รู้แค่ว่านี่คือน้ำตาลมะพร้าว แต่ไม่ได้รัก ไม่ได้ผูกพันกับมัน จนมีโอกาสได้ลงพื้นที่เรียนรู้ กระทั่งเข้าใจถึงความเป็นมาและความสำคัญของน้ำตาลมะพร้าวจากคำบอกเล่าของผู้หลักผู้ใหญ่ในพื้นที่ ความรักความผูกพันจึงค่อย ๆ ซึมซับเข้าไปในหัวใจ” ปอย จากโครงการบอกล่าวเล่าขานน้ำตาลมะพร้าวท่าศาลา และเสริมว่า ทุกวันนี้เขาช่วยพ่อทำน้ำตาลมะพร้าวอย่างแข็งขัน เพราะรู้ซึ่งถึงคุณค่าของอาชีพของครอบครัว และตั้งใจว่าต่อไปหากทำอาชีพหลักด้านอื่น ก็จะต้องยึดการทำน้ำตาลมะพร้าวเป็นอาชีพเสริมอย่างแน่นอน

ส่วนดิน มองว่า อาชีพทำน้ำตาลมะพร้าวเป็นอาชีพอิสระ แม้จะเหนื่อยแต่ก็เป็นนายตนเอง ต่างจากการทำงานเป็นลูกจ้างในโรงงานที่ต้องยืนหลังขดหลังแข็งตั้งวันตั้งแต่เช้าจรดค่ำ **“การทำงานแบบนี้ต้องตื่นแต่เช้าตี 4 ตี 5 เก็บตาลแล้วนำมาเคี้ยว พอเสร็จเราก็มีเวลาพักผ่อน อีกอย่างหนึ่งมะพร้าวแถวบ้านต้นไม่สูงมาก จึงง่ายต่อการเก็บมากขึ้น”**

เช่นเดียวกับพริ้ม ที่บอกว่า เดิมครอบครัวชุดสวนมะพร้าวทำบ่อเลี้ยงกุ้ง แต่ตอนนี้กำลังจะถมที่กลับมาทำสวนมะพร้าวเหมือนเดิม เพราะอาชีพทำนาทำไร่ทำสวนได้ไม่ดีเหมือนในอดีต ดังนั้นการได้มีโอกาสมาเรียนรู้เรื่องราวการจัดการสวนมะพร้าวและการทำน้ำตาลมะพร้าวจึงทำให้เห็นช่องทางใหม่ๆ ในการสร้างความมั่นคงในอาชีพ ซึ่งพริ้มได้นำกลับไปเล่าให้พ่อแม่ฟัง

“เมื่อก่อนเป็นคนเจ้าอารมณ์ เอาแต่ใจ ไม่ค่อยรับฟังคนอื่น มักเกิดอาการโมโหบ่อยๆ เวลาเพื่อนติดธุระกะทันหันไม่สามารถมาร่วมกิจกรรมได้...เมื่ออยู่กับเพื่อนๆ ที่คอยเตือนสติ และกระบวนการที่พี่เลี้ยงโครงการพลังเด็กและเยาวชนฯ สร้างการเรียนรู้จากการถอดบทเรียน ทำให้ลดความเจ้าอารมณ์ลงได้...ฟังเพื่อนมากขึ้น ถ้าตอนไหนโมโหจริงๆ จะใช้วิธีเงียบไว้ก่อน แล้วค่อยมาคุยกันที่หลัง การจัดการอารมณ์ได้ ดีต่อชีวิตคือ ทำให้เราไม่พาลกับคนรอบข้าง”

ปฏิบัติการสร้างทักษะ

ความรู้เชิงกระบวนการทำงาน เป็นความรู้นอกระบบที่เชื่อมั่นได้ว่า หากไม่ทำโครงการคงไม่ได้เรียนรู้บทเรียนมากมาย ตั้งแต่การเลือกเพื่อนร่วมทีม การเลือกโจทย์การทำงาน การเก็บข้อมูล การประสานงาน การลงพื้นที่ชุมชน การจัดการทีม การแบ่งเวลา รวมถึงการจัดการอารมณ์ตนเอง ฯลฯ เป็นประสบการณ์ตรงที่เพิ่มพูนจากการได้ลงมือทำ สร้างทักษะอย่างที่ได้จากห้องเรียน โดยเฉพาะได้เรียนรู้วิธีการทำงานที่ต้องรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น

ปิม ทีมงานโครงการเรียนรู้วิถีมะพร้าว บอกว่า ถ้าไม่ฟังกันมันจะทำงานลำบาก เราต้องรับฟังความคิดเห็นของเพื่อนด้วย เพื่อให้ได้ความเห็นที่ดีที่สุด นอกจากนี้ยังทำให้เข้าใจเพื่อนมากขึ้น ให้กำลังใจกัน เวลาเกิดปัญหา จึงรักและผูกพันกันมากขึ้น ซึ่งนั่นเป็นความรู้สึกเดียวกันกับพริ้ม ที่บอกว่า “ชอบการประชุมทีม ที่ทุกคนได้ออกความคิดเห็นได้พูดคุยกัน”

การทำงานที่เป็นระบบ มีการประชุม การวางแผนว่าจะทำอะไรก่อนหลัง เป็นแบบฝึกหัดให้คิดวิเคราะห์ที่มาพร้อมๆ กับการลงมือทำ เป็นกระบวนการที่หมวยบอกว่านำไปปรับใช้ในการเรียนได้ “เราเปลี่ยนแปลงจากการที่ไม่ชอบคิดอะไร ก็คิดมากขึ้นว่า สิ่งที่จะทำมันดีไหม และทำไปเพื่ออะไร ประโยชน์ที่จะได้รับคืออะไร ที่คิดแบบนี้ได้เป็นเพราะโครงการสอนให้เรารู้จักวางแผนขั้นตอนการทำงาน คิดวิเคราะห์ ถ้าเราทำอะไรโดยไม่คิดเหมือนที่ผ่านมา มันจะเลอะเทอะไปหมด ตอนนี้เราจึงรู้จักคิดมากขึ้น”

นั่นเป็นการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นเช่นเดียวกับ พิท จากโครงการบอกกล่าวเล่าขานน้ำตาลมะพร้าวท่าคา ที่บอกว่า การคิดเชิงระบบคือสิ่งที่ได้เรียนรู้ และทำให้เข้าใจเงื่อนไขความสัมพันธ์ของสิ่งต่างๆ ซึ่งเป็นวิธีคิดที่ทำให้ได้ใคร่ครวญถึงเหตุและผลได้อย่างชัดเจน “เวลาเราจะทำอะไรสักอย่าง เราต้องคิดว่า ถ้าทำแบบนี้ จะเกิดอะไรขึ้นต่อไป เหมือนลูกโซ่ ซึ่งวิธีคิดแบบนี้นำมาใช้ในการวางแผนชีวิตตนเองได้”

ส่วนเรื่องความสัมพันธ์ภายในทีมก็เป็นเรื่องใหญ่ เพราะการจะบริหารงานให้มีประสิทธิภาพได้นั้นขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ในทีมด้วย

บัว จากโครงการรวมพลังสร้างสรรค์มะพร้าวชุมชน สรรภาพว่าเคยเป็นคนเจ้าอารมณ์ เอาแต่ใจไม่ค่อยรับฟังคนอื่น มักจะโมโหบ่อยๆ เวลาเพื่อนติตติระกะทันหันไม่สามารถมาร่วมกิจกรรมได้ แต่เมื่ออยู่กับเพื่อนๆ ที่คอยเตือนสติ และกระบวนการที่พี่เลี้ยงโครงการพลังเด็กและเยาวชนฯ สร้างการเรียนรู้จากการถอดบทเรียน ทำให้เธอลดความเจ้าอารมณ์ลงได้

“ครั้งหนึ่งพี่ๆ ให้ทำกิจกรรมเกมกระดาน ซึ่งทุกคนต้องเดินไปพร้อม ๆ กัน ต้องเข้าเส้นชัยพร้อมกัน เหมือนกับว่าเราต้องรอเพื่อน ถ้าเกิดเราเข้าเส้นชัยก่อนมันก็เหมือนกับเราทำโครงการคนเดียวโดยไม่รอเพื่อน เลยใช้อารมณ์น้อยลง ฟังเพื่อนมากขึ้น แต่ถ้าตอนไหนไม่ไหวจริงๆ จะใช้วิธีเงียบไว้ก่อน แล้วค่อยมาคุยกันทีหลัง เพราะถ้าคุยต่อเราอาจจะเกิดอารมณ์มากกว่านี้ การจัดการอารมณ์ได้ ดีต่อชีวิตคือ ทำให้เราไม่พาลกับคนรอบข้าง” บัว เล่า

ขณะที่อื่น ซึ่งมีภาระต้องทำงานหารายได้ระหว่างเรียนก็ต้องเสียสละเวลาทำมาหากิน มาช่วยเพื่อนๆ ทำงาน “ต้องสละเวลาตนเอง แม้จะขาดรายได้ เพื่อทีม เพื่อให้การทำงานไปได้ด้วยดี เราต้องเสียสละ” ความเสียสละที่เข้าไปไม่ได้สูญเปล่า อัน บอกรว่าการทำหน้าที่จดบันทึก ทำให้ได้ฝึกการจับใจความสำคัญ ทักษะการฟังที่เกิดขึ้นนั้น อันมั่นใจว่าจะเป็นที่จำเป็นแก่การทำงานในอนาคตอย่างแน่นอน เพราะเมื่อฟังแล้วจับใจความได้ ก็ทำให้งานมีประสิทธิภาพขึ้น

การได้สัมผัสกับผู้คนในชุมชน เป็นการฝึกฝนโดยตรงที่ทำให้กล้าแสดงออกมากขึ้น ต้นน้ำ เล่าว่า ทักษะที่คิดว่าจะเพิ่มขึ้นคือ การพูด การถาม เพราะได้ฝึกทำจึงได้เรียนรู้เทคนิคการถามว่า ถามอย่างไรให้ได้ข้อมูลมากที่สุด ถามอย่างไรให้คนอยากตอบ ถามอย่างไรให้เป็นลำดับเป็นระบบ

“เรื่องพวกนี้น่ากลับไปใช้ในการเรียน การดำเนินชีวิตได้ เช่น ได้ทักษะการพูด ทำให้พูดได้ดีขึ้น ทั้งบุคลิกและคำพูดที่สั้นไหลไม่ติดขัด เพราะได้ฝึกฝนจริง ได้สอบถาม ได้ฟังบ่อย ๆ จดบ่อย ๆ ทุกสิ่งที่ทำล้วนช่วยเพิ่มความรู้อันแก่ตัวเรา”

ส่วนกันต์ที่เป็นคนขี้อาย มีบุคลิกไม่มั่นใจ เพราะพูดติดอ่าง ก็มีความกล้ามากขึ้นที่พัฒนาได้เพราะทุกคนในทีมพูดได้ เพื่อนยังทำได้ เราก็ต้องทำได้ เลยพยายามหัดพูด หัดถามในสิ่งที่เราอยากรู้ ซึ่งพอทดลองทำก็ทำได้ จนเดี๋ยวนี้กล้าพูด กล้าเข้าหาผู้ใหญ่มากขึ้นได้

สำหรับันต์ จากโครงการบอกกล่าวเล่าขานน้ำตาลมะพร้าวท่าคา ในฐานะคนกลุ่มสภาพของการทำงานของทีม บอกรว่า กระบวนการทำงานกับผู้ใหญ่ คือบทเรียนสำคัญที่ได้เรียนรู้ “ปีนี้ผมได้เรียนรู้กระบวนการทำงานมากขึ้น เพราะทำงานกับผู้ใหญ่ ต้องทำงานอีกแบบ เราต้องอ่อนเข้าหาเขา แต่ทำงานกับเด็กเราต้องใช้ความสนุกสนานเข้าหาเขา แต่ช่วงวัยเด็กจะมีความสนใจไม่เหมือนกัน คนจะทำงานกับเด็กต้องเปิดใจรับธรรมชาติของเด็กให้ได้”

ด้านกลุ่มปลายโพงพางรักษ์ถิ่น ที่ทำโครงการศึกษาเรียนรู้น้ำตาลมะพร้าวเพื่อสืบสานอาชีพในท้องถิ่นตำบลปลายโพงพาง แม้จะเป็นน้องเล็ก แต่ก็ยังได้ประสบการณ์จากการทำงานที่ต้องฝ่าฟันทั้งความไม่เข้าใจของครอบครัว การต้องแบ่งเวลาจากภาระการเรียน

“การหนุนเสริมจากโครงการพลังเด็กและเยาวชนฯ ซึ่งเป็นโครงการหลักช่วยให้กลุ่มเยาวชนเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ กิจกรรมนับ 1-5 หมายถึงการเติมเต็มมุมมอง แนวคิด ประสบการณ์ให้กับงานเกิดพลังในการขับเคลื่อนงานของตนเอง ตัวอย่างที่ได้เห็นจากเพื่อนๆ พี่ๆ โครงการอื่น ทำให้สามารถนำมาปรับใช้กับโครงการของตนเอง ทั้งยังสร้างแรงผลักดันให้อึดสู้อีกครั้ง”

การทำงานช่วยเหลือครอบครัว ทำให้ค้นพบวิธีการทำงานที่สอดคล้องกับชีวิตจริง เมื่อไม่สามารถจัดเวลาเพื่อเก็บข้อมูลได้ จึงปรับช่วงเวลาไปทำงานที่ล้างมะพร้าว ขออนุญาตนายจ้างให้ทีมงานได้เข้าไปพูดคุยเก็บข้อมูล ในขณะที่ทำงานไปพร้อม ๆ กัน

พลังหนุนกระบวนเรียนรู้

เบื้องหลังความสำเร็จของการเรียนรู้ของกลุ่มเยาวชนคือ การให้โอกาสและการประคับประคองของผู้ใหญ่ ทั้งพี่เลี้ยงในชุมชน พี่เลี้ยงจากองค์กรบริหารส่วนตำบล คุณครูในโรงเรียน และพี่เลี้ยงจากโครงการพลังเด็กและเยาวชนฯ

ทีม THN CoCoOil ซึ่งเคยจมอยู่กับดักของการตีตราในฐานะเด็กห้องท้าย บอกว่า เมื่อได้รับโอกาสจากอาจารย์พยอม ยุระสุด ขวนท่าโครงการ จึงรู้สึกว่าเป็นโอกาสที่หาได้ยากยิ่ง เพราะปกติวิธีการเรียนการสอน

ในโรงเรียนต่าง ๆ ที่ต้องแข่งขันกันสร้างชื่อเสียง นักเรียนที่ถูกเลือกให้เป็นตัวแทนในการทำกิจกรรมมักจะเป็นเด็กที่เรียนเก่งอยู่ในห้องต้น ๆ ของระดับชั้น ซึ่งโอกาสที่ได้รับทำให้ทีมงานได้เรียนรู้ และเกิดความมั่นใจในศักยภาพของตนเอง จนไม่หวั่นไหวต่อสถานการณ์เด็กห้องท้ายอีกต่อไป

การทำงานที่สะดุดเป็นพัก ๆ ของทีมปลายโพงพวงรักษ์ถิ่น ได้รับการช่วยเหลือจากป้าวี-รวิวรรณ ประพฤติกิจ เจ้าหน้าที่ อบต.ปลายโพงพวง และป้าหม่อม-ฐิตาภา คงศรี ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านหมู่ 8 พากันฝ่าฟันอุปสรรคจากความไม่เข้าใจของผู้ปกครอง

“คนในชุมชนและพ่อแม่ผู้ปกครองจะเชื่อพี่หม่อม แต่เราไม่ใช่คนในชุมชน บางทีผู้ปกครองเขาจะไม่ค่อยไว้ใจว่า จะดูแลลูกเขาได้ปลอดภัยหรือไม่ แต่ถ้ามีพี่หม่อมมาด้วยเขาจะโอเค หากเวทีไหนไม่มีพี่หม่อมก็ยากหน่อย คือต้องเอาคนในชุมชนไปด้วย เพราะเด็กกลุ่มนี้ไม่ได้มีปัญหาเฉพาะเรื่องเวลาของเขา แต่ยังมีปัญหาเรื่องการประกอบอาชีพ ที่ต้องช่วยผู้ปกครองทำงานหารายได้ด้วย” ป้าวี เล่า

บทเรียนนี้จึงสะท้อนภาพความเป็นจริงของสังคมไทยที่ป้าวีบอกว่า **เงื่อนไขสำคัญ** ของการทำงานกับเยาวชนคือ **ต้องเริ่มตั้งแต่ผู้ใหญ่ในชุมชนที่ต้องเห็นชอบ และสนับสนุน** ดังนั้นการชี้แจงทำความเข้าใจกับผู้ปกครองจึงเป็นเรื่องสำคัญ การบอกเล่าถึงเป้าหมายในการพัฒนาศักยภาพเยาวชนโดยการยกตัวอย่างเยาวชนในชุมชนที่เคยผ่านการทำกิจกรรมเช่นนี้แล้วประสบความสำเร็จในชีวิต เป็นการชี้แจงขั้นพื้นฐานที่ต้องทำ และอาจจะต้องชี้แจงเสริมเรื่องค่าใช้จ่ายให้ชัดเจน โดยเฉพาะในพื้นที่ชนบทที่เด็ก ๆ ต้องช่วยงานในครอบครัว

บางครั้งผู้ปกครองก็จะเกิดความกังวลว่า ต้องเสียค่าใช้จ่ายในการร่วมกิจกรรม “การคุยกับผู้ปกครอง อาจจะต้องบอกละเอียดว่า แม่ไม่ได้เงินได้ทอง แต่ก็ไม่ได้เสียค่าใช้จ่ายใดๆ ก็จะบอกเขานำเด็กมาฝึกให้มีทักษะประสบการณ์ติดตัว”

การหนุนเสริมจากโครงการพลังเด็กและเยาวชนฯ ซึ่งเป็นโครงการหลัก ช่วยให้กลุ่มเยาวชนเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ กิจกรรมนับ 1-5 หมายถึงการเติมเต็มมุมมอง แนวคิด ประสบการณ์ให้ทีมงานเกิดพลังในการขับเคลื่อนงานของตนเอง ตัวอย่างที่เห็นจากเพื่อน ๆ ทั่ว ๆ โครงการอื่น ทำให้สามารถนำมาปรับใช้กับโครงการของตนเอง ทั้งยังสร้างแรงผลักดันให้อีดีผู้อีกครั้ง ดังเช่นคำยืนยันจากคนตัวเล็ก ๆ ที่เคยจะบอกเลิกการทำโครงการหลายครั้งหลายครา เช่น “มันมาถึงขนาดนี้แล้วยังไงก็ต้องทำให้เสร็จ กลัวเสียชื่อหมู่บ้านของเรา” ใหม่ จากโครงการศึกษาเรียนรู้น้ำตาลมะพร้าวเพื่อสืบสานอาชีพในท้องถิ่นตำบลปลายโพรงพวง กล่าวโดยมีตุน เสริมว่า “แม้รู้สึกว่าเป็นภาระแต่เพราะเราได้รับหน้าที่นี้มาแล้ว เราต้องทำให้เสร็จ”

การเรียนรู้ทั้งหมดทั้งหมดถูกเคียวให้เข้มข้นจากกระบวนการถอดบทเรียนของพี่เลี้ยงโครงการพลังเด็กและเยาวชนฯ ที่หนุนให้ทีมงานได้คิดวิเคราะห์ ทบทวนการทำงาน จนตกตะกอนเป็นความรู้ ทักษะ จนเกิดสำนึกรักและภาคภูมิใจในถิ่นกำเนิด วันนี้เยาวชนทั้ง 4 ทีมได้เรียนรู้เรื่องราวสวนมะพร้าวและการทำน้ำตาลมะพร้าว เพื่อรักษาภูมิปัญญาท้องถิ่นของคนแม่กลอง ไม่สูญหายไปกับกาลเวลา หากแต่ถูกจดจารทั้งในสมองและหัวใจของเยาวชนแต่ละคน ที่รู้แล้วว่า แผ่นดินถิ่นเกิดของตนมีดีอย่างไร เพราะเมืองแม่กลองมีความมั่นคงทางอาหารและความมั่นคงในอาชีพการทำสวนมะพร้าวและน้ำตาลมะพร้าวที่อิงแอบบนฐานนิเวศวิถีที่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อม เป็นสิ่งที่ควรค่าแก่การสืบสานให้คงอยู่ตราบนานเท่านาน

โครงการเรียนรู้วิถีมะพร้าว

ที่ปรึกษาโครงการ อาจารย์พยอม ยุวะสุด โรงเรียนถาวรานุกูล
ทีมทำงาน มัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนถาวรานุกูล
อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม
วิชาดา รินทิวารัตน์ เมธาพร กิจธนโชค
ชมพูนุช ฉัตรพุก พรนภา วิจิตศิริวัฒน์
กาญจนา กสิโอฬาร ธนวัฒน์ บัวทอง
บุษกร จันทรสีวง

โครงการรวมพลังสร้างสรรค์มะพร้าวชุมชน

ที่ปรึกษาโครงการ รัตนา ฉิมพาลี
ทีมทำงาน มัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนถาวรานุกูล
อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม
ธีรภาพ อิ่มเต็มอ อติศร บุญบาล
กรกมล ธนารักษ์ นพรุช เลิศเสถียรพงศ์
จุฬาลักษณ์ ผนงูเขียว

โครงการบอกกล่าวเล่างานน้ำตาลมะพร้าวท่าคา

ที่ปรึกษาโครงการ วิบูลศรี อินทรสุนทร
ทีมทำงาน มัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนถาวรานุกูล
อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม
ชนม์สวัสดิ์ ฉิมเชื้อ ปิยวัฒน์ วัชนุชา
ธรรมนธิ์ สุนทร ชาตรี ลักขณาสมบัติ
เจนจิรา เกิดอารีย์

โครงการศึกษาเรียนรู้น้ำตาลมะพร้าวเพื่อสืบสานอาชีพใน ท้องถิ่นตำบลปลายโพงพาง

ที่ปรึกษาโครงการ ระวีวรรณ ประพฤติกิจ
ทีมทำงาน โรงเรียนท้ายหาด อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม
มัธยมศึกษาปีที่ 3
ตรีทิพย์ ประสบแสง ณัฐพร เล็กเสื่อ
ณัฐวุฒิ สุดปรกาการ
มัธยมศึกษาปีที่ 1
สรวินทร์ นาคันิม ชีโรชาติ ทับทิม
จรินยา บำรุงไทย